

УДК 81.37+811

Інесса АНІКІНА,

orcid.org/0000-0003-2760-8422,

кадидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури

Уманського державного педагогічного університета

імені Павла Тичини

(Умань, Україна), aiv_777@ukr.net

Тетяна ПОЛЯКОВА,

orcid.org/0000-0001-5711-9967,

кадидат філологічних наук,

зав. сектору російської мови відділу мов народів України

Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

(Київ, Україна), polyakovamihajlina@ukr.net

УКРАЇНСЬКЕ ЗАПОЗИЧЕННЯ В РОСІЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. ЯК ШЛЯХ ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ФОНДУ РОСІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

У статті теоретично охарактеризовано принцип українського лексичного запозичення в російському художньому тексті кінця ХІХ – початку ХХ ст. Функціонування лексичних українізмів у творах В. Г. Короленка, О. І. Купріна, І. О. Буніна розглядається як факт формування російської літературної мови на підставі загальнонародної або народно-розмовної мови.

Відзначено, що російські письменники, які відтворюють українську реальність, вдаються до вербально-опосередкованого опису, в якому ключовим елементом (інокультурним вербальним стрижнем) є українські культури (український лінгвокультурний знак) та українізми. При цьому спостерігається типовість вибору українських лінгвокультурних знаків у

російському художньому тексті з українською тематикою. Встановлено, що українські запозичення переважно представлені у прямій мові, в тій частині художнього тексту, де сукупність іншомовних елементів може не мати жорстких обмежень і сприймається природно (виклад інформації представниками іншої лінгвокультури рідною мовою); формальний зв'язок авторської нейтральної мови зі змістом творів на тему українського життя простежується у використанні колоритних українських лексем, але в меншій мірі: відчуваючи мальовничу силу українського слова, автор «зберігає» за традиційно-національними об'єктами, явищами їхні українські найменування, дозволяючи адресату сприймати предмет, стан дійових осіб у їхній реалістичній конкретності; наявність низки українських слів у російському художньому тексті пов'язана також із труднощами зображення інокультурних реалій за допомогою підбору різних типів російських номінацій: проблема полягає не стільки у предметно-логічних відмінностях міжмовних відповідностей лексем, скільки у відсутності в них аналогічних символічних функцій.

Автори статті дійшли висновку, що вільне і системне залучення українських лексем у російське літературне вживання (зокрема, у твори з українською тематикою) призвело до збагачення російського соціокультурного контексту, до стабілізації культурно-мовної норми, яка зафіксована в лексикографічних джерелах значного прошарку.

Ключові слова: *російська літературна мова, художній текст, російсько-українська міжмовна взаємодія, запозичення, лінгвокультурема, українізм.*

Инесса АНИКИНА,

orcid.org/0000-0003-2760-8422,

кандидат филологических наук,

доцент кафедры славянских языков и зарубежной литературы

Уманского государственного педагогического университета

имени Павла Тычины

(Умань, Украина), aiv_777@ukr.net

Татьяна ПОЛЯКОВА,

orcid.org/0000-0001-5711-9967,

кандидат филологических наук,

зав. сектором русского языка отдела языков народов Украины

Института языковедения им. А. А. Потебни НАН Украины

(Киев, Украина), polyakovamihajlina@ukr.net

УКРАИНСКОЕ ЗАИМСТВОВАНИЕ В РУССКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX ВВ. КАК ПУТЬ ОБОГАЩЕНИЯ ЛЕКСИЧЕСКОГО ФОНДА РУССКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

В статье теоретически охарактеризован принцип украинского лексического заимствования в русском художественном тексте конца XIX – начала XX вв. Функционирование лексических украинизмов в произведениях В. Г. Короленко, А. И. Куприна, И. А. Бунина рассматривается как факт формирования русского литературного языка на основании общенародного или народно-разговорного языка.

Отмечено, что, отражая украинскую реальность, русские писатели прибегают к вербально-опосредованному описанию, в котором ключевым элементом (инокультурным вербальным стержнем) являются украинские культуремы (украинский лингвокультурный знак) и украинизмы. При этом наблюдается типичность выбора украинских лингвокультурных знаков в русском художественном тексте с украинской тематикой. Установлено, что украинские заимствования в наибольшей степени присутствуют в прямой речи, в той части художественного текста, где совокупность иноязычных элементов может не иметь жесткого ограничения и восприниматься естественно (изъяснение представителей иной

лингвокультуры на родном языке); формальная связь авторской нейтральной речи с содержанием произведений на тему украинской жизни проявляется в использовании колоритных украинских лексем, но в меньшей мере: ощущая живописную силу украинского слова, автор «сохраняет» за традиционными национальными объектами, явлениями их украинские наименования, позволяя адресату воспринимать предмет, состояние действующих лиц в их реалистической конкретности; наличие ряда украинских слов в русском художественном тексте связано также и с трудностями отображения инокультурных реалий посредством подбора различных типов русских номинаций: проблема заключается не столько в предметно-логических различиях межъязыковых соответствий лексем, сколько в отсутствии у них аналогичных символических функций.

Авторы статьи приходят к выводу, что свободное и системное включение украинских лексем в русское литературное употребление (в частности, в произведения с украинской тематикой) привело к обогащению русского социокультурного контекста, к стабилизации культурно-языковой нормы, которая зафиксирована в лексикографических источниках обширного среза.

Ключевые слова: русский литературный язык, художественный текст, русско-украинское межъязыковое взаимодействие, заимствование, лингвокультурема, украинизм.

Inessa ANIKINA,

orcid.org/0000-0003-2760-8422,

PhD in Philology,

Associate Professor at Department of Slavic Languages and Literature

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

(Uman, Ukraine), aiv_777@ukr.net

Tatiana POLYAKOVA,

orcid.org/0000-0001-5711-9967,

*PhD in Philology,
Head of the Russian Language sector
at Languages of the Ukrainian Peoples Department
National Academy of Sciences of Ukraine,
Potebnia Institute of Linguistics
(Kiev, Ukraine), polyakovamihajlina@ukr.net*

**UKRAINIAN BORROWING IN RUSSIAN LITERARY
TEXT OF THE END OF THE 19th - THE BEGINNING OF THE 20th
CENTURIES AS A WAY TO ENRICH THE LEXICAL FUND OF THE
RUSSIAN LITERARY LANGUAGE**

The article theoretically characterizes the principle of Ukrainian lexical borrowing in Russian literary text of the end of the 19th – the beginning of the 20th centuries. The functioning of a number of lexical Ukrainian lexemes in the works of V. Korolenko, A. Kuprin, I. Bunin is considered as a fact of the Russian literary language formation on the basis of a common or colloquial language.

Reflecting Ukrainian reality, Russian writers are noted to use a verbally-mediated description; there Ukrainian culture (the Ukrainian linguistic and cultural sign) and Ukrainian lexemes are the key element (foreign lingual and cultural verbal core). Accordingly, there is a typicality of the choice of Ukrainian linguistic-cultural signs in the Russian literary text with Ukrainian themes. Ukrainian borrowings are confirmed to be mostly present in direct speech, in that part of the literary text, where the number of foreign elements may not be limited and perceived naturally (an explanation of representatives of another linguistic culture in their native language); the formal connection of the author's neutral speech with the content of works on the subject of Ukrainian life is manifested in the use of colorful Ukrainian lexemes, but to a lesser extent: having a specific sense to the picturesque power of the Ukrainian word, the author "preserves" their traditional names for phenomena, allowing the addressee to perceive the subject, the state of the actors in their realistic definite place; a number of Ukrainian words in the Russian literary text is also

associated with the difficulties of displaying foreign cultural realities through the selection of various types of Russian nominations: the problem is not so much in the subject-logical differences of the interlanguage correspondences of lexemes as in the absence of similar symbolic functions.

Literary methods of Ukrainian lexemes interpretation are established; they realize the informative and cognitive, aesthetic functions of a literary text; the use of various methods of providing background knowledge of a foreign cultural sign helps the text to neutralize, state or stimulate the cultural component, the word meaning, the organization of the literary text provides an active search for foreign cultural phenomenon signs, their perception by the addressee.

The authors of the article conclude that the free and systematic inclusion of Ukrainian lexemes into Russian literary use (in particular, in the works of Ukrainian themes) led to the enrichment of the Russian sociocultural context, to the stabilization of the cultural and linguistic norm, which is recorded in lexicographic sources of an extensive section, including modern period.

Ключевые слова: *Russian literary language, literary text, Russian and Ukrainian inter lingual correlation, borrowing, lingo cultural lexeme, Ukrainian lexeme.*